Začleňování dětí z Ukrajiny

Stručný průvodce pro učitelky a učitele mateřských škol

Vážené paní učitelky, vážení páni učitelé,

posíláme Vám inspiraci pro začleňování dětí z Ukrajiny. Naše dlouholeté zkušenosti můžete využít i při začleňování všech dětí s migrační zkušeností či bilingvních dětí. Používáme pro ně zastřešující termín vícejazyčné děti nebo děti s odlišným mateřským jazykem (OMJ).

Uvědomujeme si, že poslední dobou je to pro vás hodně náročné. Po dvou letech covidu přišla válka a spolu s ní uprchlíci z Ukrajiny. Nikdo z nás na tom ale nenese vinu. Prostě to tak je. Pojďme tedy současný stav brát pragmaticky. V klidu si říct, na čem opravdu záleží. Pak lze začít situaci řešit krok po kroku.

Důležité je v první řadě vytvořit pocit bezpečí a schopnost přijmout každé dítě takové, jaké je. Teprve pak se může zbavit obav, začít se rozvíjet, učit nové věci. U všech dětí záleží na přijetí jejich příběhu. U dětí s migrační zkušeností je to bolestný příběh o opuštění – místa, rodiny, blízkých bytostí. O různých kulturních zkušenostech, o neznalosti vyučovacího jazyka. Bohužel také o válečných traumatech.

Vaše úloha při přijetí těchto dětí je klíčová. Jen díky vám se můžou ve školách cítit bezpečně a mít čas nové prostředí vstřebat. Učení nového jazyka je sice důležité, ale nejdřív děti potřebují prostor na adaptaci na nové prostředí. To může trvat i několik měsíců. Buďme proto trpěliví. Namísto rozmanité nabídky aktivit je vhodnější stálost a opakování, dokud i nové děti nezačnou zvládat každodenní rytmus MŠ. Nezbytná je spolupráce mezi vyučujícími a rozdělování dětí do menších skupin.

Nebude to jednoduché, ale věřte mi, podpora vícejazyčných dětí může být přínosem pro celou třídu. Činnosti se zjednoduší, ujasní, zpřehlední. Zapojí se do nich s porozuměním všichni. Máme to vyzkoušené. Záleží na Vás, na vyučujících. Bez Vás to nepůjde. Pečujte prosím o sebe, hledejte podporu v týmu i mimo školu, šetřete síly. Využívejte supervizi.

Nejste v tom sami. Přinášíme souhrn základních informací a odkazů pro Vaši podporu. Na METU se můžete spolehnout.

Hodně sil přeje

Kristýna Titěrová
Programová ředitelka METY

...META

Co víme o ukrajinském předškolním vzdělávání?

Předškolní vzdělávání na Ukrajině není povinné, rodiče mohou vzdělávat dítě doma, ale povinný je poslední rok předškolního vzdělávání. Většina mateřských škol v tomto roce zahajuje výuku čtení a psaní. Rodiče mohou poslat dítě do školy v šesti letech, nebo ho nechat ve školce ještě jeden rok.

Ukrajinské předškolní vzdělávání je bezplatné (platí se soukromé MŠ), v rámci mateřských škol jsou zřízeny jesle, kam je možné v případě nutnosti umístit dítě již od dvou měsíců.

Při stolování se v MŠ na Ukrajině používají pouze lžíce. Do každodenního programu dne obvykle nepatří procházka mimo areál školy, pobyt venku na zahradě se podřizuje aktuálnímu počasí. S ohledem na chladné podnebí se více dbá na to, aby děti netrávily mnoho času činnostmi vykonávanými na zemi.

Pocit vykořenění u vícejazyčných dětí

První dny v novém prostředí jsou pro vícejazyčné dítě velmi náročné a dítě potřebuje vhodnou podporu, aby mohlo překonat tzv. **pocit vykořenění**. Stejně jako rostlina přesazená do nového květináče, i příchozí dítě musí v novém prostředí opět zakořenit, aby se mu vedlo dobře. Potřebuje se začít orientovat v neznámém prostředí, cítit se bezpečně a navázat nové vztahy.

Pocit vykořenění nesouvisí pouze s odlišným komunikačním jazykem, každá kultura je formována určitými idejemi, hodnotami a normami. Tento kulturní „obsah“ je nejvíce patrný ve vzorcích chování, a právě školka je prostředím, kde se děti tyto vzorce poprvé učí mimo rodinu. Pro vícejazyčné děti mohou být v novém prostředí každodenní běžné situace málo čitelné, což s sebou nese různé reakce.

Mezi reakce na vykořenění u dětí například patří:

- tzv. tiché období (děti nemluví nebo šeptají),
- emocionální mix (těší se i bojí zároveň, emocionální nestabilita),
- kulturní šok (může se projevit apatií, zmateností a frustrací nebo agresivitou),
- ztráta samostatnosti (děti mají viditelný regres ve schopnosti samoobsluhy při oblékání, stravování apod.),
- vyčerpání a únava (psychické i fyzické).

Vykořenění a reakce na ně

https://inkluzivniskola.cz/vykoreneni-a-reakce

S vykořeněním je užitečné se seznámit proto, abyste je mohli správně rozpoznat v projevech chování dítěte a mohli na ně vhodně reagovat. Celý proces nového zakořenění je postupný, v některých případech může trvat i několik let, tedy po celou dobu docházky do MŠ.

Aby se děti cítily ve třídě bezpečně

Přehlednost:

Se ztrátou jazykové kompetence souvisí i snížená orientace v prostoru. Prostředí školky je užitečné co nejvíce zpřehlednit formou vizualizace (především fotografiemi). Poličky a krabice s fotoštítky pomáhají dítěti pochopit, co do nich patří. Fotka na dveřích zobrazuje místnost, která je za nimi. Dočasně můžeme s dětmi vytvořit barevně odlišné (např. lepenkové) cestičky vedoucí z šatny do hlavní místnosti nebo na toalety.

Stálost:

Pro vícejazyčné dítě je zásadní zažít pocit stálosti. Prostředí i jazyk jsou sice nové, ale pokud je prostředí stále stejné, dítě se v něm postupně začne cítit bezpečně. Dítě podpoří, když se naváže na jednu dospělou osobu, kterou ve školce bude potkávat každý den (vyučující, AP). Dítěti pomáhá, jestliže má stále stejné místo u stolu, v ranním kruhu, stálou dvojici na procházky.

Pokud chceme zjistit, jak se dítě, se kterým se ještě nemůžeme slovně dorozumět, cítí, využijeme emoční karty (jsou vhodné i pro hodnocení aktivit – jaké to pro ně bylo).

Komunikační karty

https://inkluzivniskola.cz/komunikacni-karty/komunikacni-karty

Opakování:

Opakování je základ učení a zároveň skvělý prostředek pro kompenzaci ztížené komunikace. Opakováním stále stejných výrazu a úkonů podpoříme dítě v porozumění novému jazyku i prostředí. Opakováním stejné písničky nebo ranní průpovídky dodáváme pocit stálosti a srozumitelnosti. Činnosti, které už dítě zažilo, budou napodruhé a napotřetí čitelnější, stejně tak týdenní program. Jasný a opakující se rytmus dne je bezpečný – dítě už po několika dnech ví, co se bude dít.

TIP!

Pocit bezpečí nových vícejazyčných dětí podpoříte, když budou mít svá místa (v kroužku, při svačině, na odpočinek) označená značkou (obrázek, monogram, fotka) a tato místa budou vždy stejná. Více k připravenému a strukturovanému prostředí:

Pocit bezpečí a osobní pohody u vícejazyčného dítěte posílíme využitím jeho mateřského jazyka – nechme je pojmenovávat předměty, počítat, naučme se společně několik frází.
Pomozme mu rozvíjet jeho vícejazyčnost.

Načerpejte inspiraci

https://inkluzivniskola.cz/prostredi-ms

Vícejazyčnost

https://inkluzivniskola.cz/vicejazycnost

Úspěšné zvládnutí adaptace

Každé nově příchozí dítě prochází v MŠ procesem adaptace, při níž zažívá více či méně náročné a stresové situace. Přizpůsobování se podmínkám vnějšího prostředí a zvykání si na ně vícejazyčnému dítěti ztěžuje jazyková bariéra a často i odlišné kulturní zvyky.

Je dobré pamatovat také na děti z vícejazyčných rodin, jež ovládají český jazyk na dobré komunikační úrovni. I ty mohou v období adaptace potřebovat jazykovou podporu. Bilingvní dítě sice většinou dobře rozumí, ale v emočně vypjatých chvílích pro ně může být porozumění složité a ve vyjadřování si vybírá, který jazyk je mu pro komunikaci přirozenější. V některých případech může dokonce na čas nastat tiché období.

Bez spolupráce s rodiči to nepůjde, vytvořte si adaptační plán

V procesu adaptace je klíčová spolupráce mezi MŠ a rodiči dětí. Adaptační plán pomáhá vyjasnit očekávání a povinnosti všech účastníků procesu (i rodiče vícejazyčných dětí svým způsobem procházejí adaptací a potřebují se přizpůsobit nové jazykové a kulturní situaci).

Adaptační plán každá MŠ vytváří dle svých možností a individuálních potřeb daného dítěte. Co by měl určovat:

- **průběh a strukturu adaptace** (zkrácená docházka, možnost postupné adaptace),
- **přítomnost rodičů v začátcích adaptace** (je/není možná, jak by měla probíhat),
- **časový rámec** (jak dlouho bude trvat, podle jakých kritérií se považuje adaptace za úspěšně ukončenou),
- **evaluaci** (pozorování/zaznamenávání/vyhodnocení procesu, komunikace s rodiči).

Při nastavování adaptace dítěte s OMJ je potřeba zajistit **komunikaci** týkající se jeho **základních potřeb**. Dobrým pomocníkem jsou komunikační karty. Ukázky karet mohou dostat rodiče už při informační schůzce, aby si s dětmi vyzkoušeli jejich použití. Je vhodné pracovat s **vizualizací** – graficky znázornit režim dne, pracovat s piktogramy, při čtení pohádek či vyprávění příběhů doprovázet mluvené slovo obrázky. Vhodně vizualizovat lze i pravidla MŠ.

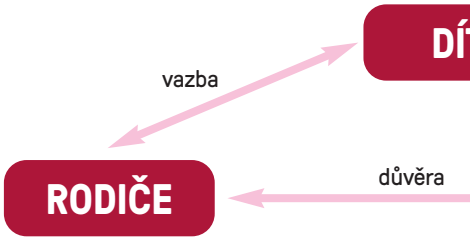

TIP!

Rodiče jsou pro učitele a učitelky partnerem při vzdělávání jejich dítěte. Ujistěme se, že mají dostatečné informace ve srozumitelné formě. Na komunikaci s rodiči vícejazyčných dětí je dobré si vyhradit čas (s tlumočením je pomalejší, ale rozhodně efektivnější), věnovat jí extra nástěnku v MŠ a vytyčit si vhodný komunikační kanál (e-mail – vhodný pro užívání internetových překladačů).

Jak najít s rodiči společnou řeč

Správně nastavená komunikace s rodiči vícejazyčného dítěte se významným způsobem podílí na úspěšném začlenění dítěte do mateřské školy. Případná jazyková bariéra je nepříjemná především pro rodiče. Ti často nemohou v plné míře sdělit to, co by potřebovali, a naopak často nerozumí zcela nebo vůbec tomu, co jim pedagogové sdělují. Při komunikaci s rodiči (včetně těch s migrační zkušeností) se neobejdeme bez partnerského přístupu, pochopení a respektu.

Po zápisu uspořádejme skupinovou schůzku pro všechny rodiče nově přijatých dětí. Pokud je u vás v MŠ více rodičů hovořících cizím jazykem, pozvěme tlumočníka, interkulturního pracovníka nebo dvojjazyčnou asistentku.

TĚ

adaptace

respekt

VYUČUJÍCÍ

Před nástupem dítěte do MŠ uspořádejme individuální schůzku s rodiči/rodičem, která bude orientována na dítě a kde se dozvíte co nejvíce o rodině i dítěti.

Jak pracovat s rodiči

https://inkluzivniskola.cz/jak-tedy-pracovat-s-rodici

Inspirace pro individuální schůzky s rodiči

https://inkluzivniskola.cz/zaznamovy-arch-setkani-s-rodici-v-ms

Rodičům vícejazyčných dětí je dobré vysvětlit, jak paní učitelky s dětmi pracují, kolik času je věnováno volné hře a proč, jakým jiným činnostem se děti věnují, proč děti ve školce odpočívají.

Vytvořte pro děti bezpečné prostředí

Prostředí je vhodné přizpůsobit potřebám heterogenního kolektivu, v němž jsou i vícejazyčné děti. Mělo by vybízet k osvojování jazyka a vyučujícím usnadnit práci. Tyto zásady vám pomohou toho docílit:

- prostor je strukturovaný (v rámci možností třídy a MŠ): je zde místo pro individuální a skupinovou práci,
- v prostoru je možné se orientovat vizuálně (šuplíky/poličky/koše i místnosti jsou označeny fotografiemi či obrázky), důležitá sdělení jsou umístěna ve výšce očí dětí (režim dne, společná pravidla),
- je zde relaxační koutek: stan, koutek s polštáři a pohodlným sezením nebo vyhrazená malá tichá místnost,
- je zde jazykový koutek s rozmanitými pomůckami (například sensory table, obrázkové knížky a slovníky, emoční karty, knížky v rodném jazyce dětí).

Vytvářejme přátelskou atmosféru a dobré klima ve třídě, kde je jinakost vnímána jako zdroj obohacení. Posilujme u všech dětí přijetí prostřednictvím adaptačních her pro celý kolektiv nebo kulturních pohádek.

https://inkluzivniskola.cz/jednorazove-aktivity-pro-podporu-dobrych-vztahu-ve-tride

Podívejte se na svět očima vícejazyčného dítěte

1. Jako všechny děti v předškolním věku se učím **nápodobou**.
2. Učitel/učitelka, ale též ostatní děti jsou pro mě **vzorem**.
3. Možná, že ještě nemluvím, ale cizí jazyk nasávám jako houba (mezi 3–6 rokem mám senzitivní období pro rozvoj jazyka). Se správnou podporou v ČDJ mohu velmi dobře a rychle rozvinout svou vícejazyčnost.
4. Svět objevuji všemi **smysly**. Dopřejte mi časté střídání činností. Zvolte činnosti, které zvládnu i bez porozumění (pohybové, výtvarné, tvořivé).
5. Pobyt v cizojazyčném prostředí je pro mě náročný – dopřejte mi prostor, kde si mohu v klidu lehnout, odpočívat a prohlížet si obrázkové knížky (relaxační koutek).
6. Ztráta komunikační schopnosti v rodném jazyce je pro mě velice frustrující a může ve mně vyvolávat negativní emoce, pocity strachu a ohrožení.
7. Pochvala je pro mě motivací učit se novým věcem.
8. Rád/a zažívám úspěch. Stejně jako vám mi dělá radost být v něčem dobrý.

Výuka češtiny jako druhého jazyka (ČDJ) v MŠ

Vícejazyčné děti potřebují specifickou podporu, protože s češtinou v MŠ často začínají. MŠ je tak většinou jediným prostředím, kde si děti před nástupem do ZŠ češtinu osvojují a učitelky MŠ jsou pro ně podstatným jazykovým vzorem. Vícejazyčné děti můžeme jazykově podporovat individuálně, v kurzu ČDJ nebo v rámci práce s celou třídou.

- Další možností je otevření jazykového kurzu pro skupinu vícejazyčných dětí. Pro mateřské školy, kde jsou alespoň 4 děti s cizí státní příslušností v povinném předškolním vzdělávání, má ředitel povinnost zřídit skupinu pro bezplatnou jazykovou přípravu dle Vyhlášky č. 271/2021 Sb.
- Vždy bychom měli upravit činnosti pro celou třídu s ohledem na vícejazyčné děti.
- Tipy, jak na to, nabízíme v naší publikaci Nápadníček https://inkluzivniskola.cz/napadnicek.
- Tipy na učebnice a pracovní sešity na: https://inkluzivniskola.cz/cdj-pracovni-listy-pro-nectenare.

Dítě může ztrátu jazykové kompetence pociťovat méně palčivě, pokud podporujete jeho vícejazyčnost při práci s celou třídou. V ranním kroužku se můžete naučit několik slov v jeho jazyce, a obohatit tak jazykové vnímání celé třídy.

https://inkluzivniskola.cz/metoda-persona-dolls

TIP!

Stáhněte si zdarma publikaci shrnující principy práce asistenta pedagoga.

https://meta-ops.eu/publikace/asistujeme-u-deti-s-odlisnym-materskym-jazykem-prakticka-prirucka-pro-asistenty-a-asistentky-pedagoga-v-zs/

Dvojjazyčný asistent pedagoga (DAP)

DAP je kvalifikovaný asistent pedagoga, který je proškolen v podpoře vícejazyčných dětí a ovládá další jazyk (ideálně mateřský jazyk dítěte, se kterým pracuje). Pomáhá navázat důvěru mezi dítětem a MŠ, jeho prostřednictvím se dítě zbavuje frustrace z jazykové bariéry. DAP je sám představitelem vícejazyčnosti a umožňuje interkulturní porozumění v celé třídě.

Jak může DAP pomoci při začleňování vícejazyčného dítěte:

1. **Komunikace s dítětem** – pomoc při adaptaci, komunikační karty, sleduje osobní pohodu dítěte.
2. **Interkulturní porozumění** – příběh vlastní migrace, jinojazyčné písničky a básničky, čte pohádky v dalším jazyce.
3. **Hravou formou tlumočí učiteli při výuce** – pohybově předvádí úkoly, používá maňáska, zjednodušuje jazyk.
4. **Příprava pomůcek pro vícejazyčné dítě** – názorné pomůcky předem, naučení slovní zásoby na dané téma, vyhledání obrázků.
5. **Komunikace s rodiči** – tlumočení, předávání informací o českém školství, příprava materiálů pro rodiče.
6. **Střídání rolí s učitelem** – pracuje se skupinou, zatímco se vyučující věnuje vícejazyčnému dítěti.

Nejste na to sami!

Pro potřeby pedagogů, vedení škol a vůbec všech, kdo se podílejí na začleňování vícejazyčných dětí do českých škol, jsme vytvořili informační portál **Inkluzivní škola.** Najdete zde nepřeberné množství metodických a výukových materiálů a také aktuální informace k nově příchozím dětem a žákům z Ukrajiny i všem ostatním vícejazyčným dětem.

TIP!

Tématu začleňování vícejazyčných dětí do MŠ se podrobně věnuje publikace **Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách.** Ucelený materiál, který vám poslouží jako průvodce při prvních krocích s vícejazyčnými dětmi, přináší mimo jiné mnoho praktických pomůcek a námětů na hry, které můžete v MŠ využít.

https://meta-ops.eu/publikace/deti-s-odlisnym-materskym-jazykem-v-ms/

PŘÍPRAVA MŠ NA PŘÍCHOD DÍTĚTE

DOBRÁ PRAXE V MŠ

ZAČLEŇOVÁNÍ DO KOLEKTIVU MŠ

KOMUNIKACE S RODIČI V MŠ

PRACOVNÍ LISTY PRO NEČTENÁŘE

SEMINÁŘE A WORKSHOPY

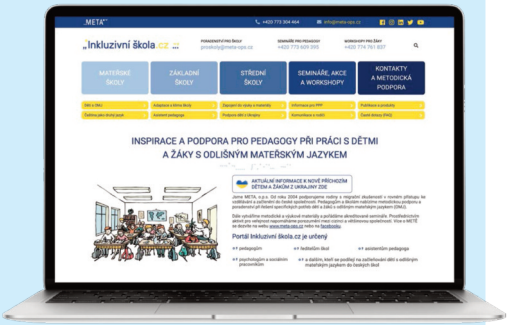

Vše, co potřebujete vědět, přehledně na jednom místě!
www.inkluzivniskola.cz.

..META

NADACE České spořitelny

Nenechte si ujít tematické informační materiály a další novinky z METY!
Registrujte se zde.

https://1url.cz/0rkjh

META materiály